

Capitolul 1

Cui și la ce servește contabilitatea?

Cum ați răspunde la o întrebare de genul *Ce credeți că este contabilitatea?* Sau, mai bine, cum s-ar putea caracteriza contabilitatea într-un cuvânt/o expresie? Foarte probabil, răspunsurile la aceste întrebări vor diferi în funcție de distanța la care se situează respondentul față de profesia contabilă. Pentru cei din afara profesiei de contabil, dar care au avut de-a face, într-un fel sau altul, cu contabilii/cu contabilitatea răspunsurile sunt foarte variate. Astfel, într-o cercetare anterioară am adresat niște chestionare unor necontabili (eșantionul este redus – cam 50 de persoane) și, centralizând răspunsurile acestora, am descoperit o gamă largă de păreri: de la *foarte utilă*, chiar dacă uneori *cam rigidă*, până la *contabilitatea este un rău necesar*. În același context, întrebând despre calitățile pe care trebuie să le dovedească un contabil, răspunsurile date de necontabili sunt destul de convergente cu cele oferite de contabili. Astfel, necontabilii recomandă următoarele calități (în ordinea numărului de apariții): atenție, răbdare, organizare, meticulozitate, corectitudine, ordine. În ceea ce privește contabilii, calitățile găsite de aceștia sunt (tot în ordinea descrescătoare a numărului de apariții): răbdare, meticulozitate, atenție, capacitate de analiză, ordine, conștiinciozitate, capacitatea de organizare. Pe de altă parte, în unele cazuri, persoane publice dau drumul foarte ușor la exprimări mai degrabă negative la adresa contabilității/contabililor. Multe dintre aceste persoane nu fac decât să-și însușească și să reproducă, de o manieră puțin prea comodă, stereotipuri banale despre o profesie și despre niște oameni pe care îi cunosc probabil prea puțin. Adeseori, li se reproșează contabililor prudența, căutarea echilibrului, conformitatea prea mare cu regulile. Dar un contabil, atunci când face contabilitate, trebuie să fie prudent, echilibrat și să respecte regulile! Și nu-i nimic rău în asta! Așa cum contabilul nu este în măsură să judece acțiunile altora decât prin prisma regulilor proprii, așa și ceilalți ar trebui să fie conștienți de faptul că restricțiile pe care le respectă contabilul sunt rezultatul a sute de ani de practici dintre cele mai diverse și că, de cele mai multe ori, soluțiile și raționamentele contabile s-au dovedit fiabile de-a lungul timpului. Se reproșează adeseori contabilității orientarea spre trecut. Sigur că în contabilitate prelucrăm date trecute și oferim informații bazate pe acestea – nu este neapărat treaba contabilului să facă previziuni, să stabilească strategii și să mobilizeze resurse. El poate sugera idei și poate oferi un ajutor important în acest sens, dar tot pe baza experiențelor și cifrelor care vin din trecut...

1.1. La ce servește contabilitatea? Câteva ipoteze privind apariția contabilității

De fapt, încercăm, pentru început, să vedem cum se poate justifica utilitatea contabilității. Pentru aceasta, vom lua în considerare organizațiile implicate în afaceri de pe urma cărora urmăresc să obțină profit. Termenul *organizație* desemnează aici orice fel de entitate, indiferent de forma de organizare juridică: societate, regie autonomă, persoană fizică autorizată; ba chiar putem considera aici și afacerile ilegale... Astfel, punându-ne în situația administratorului unei afaceri (indiferent cum se cheamă acesta – manager, director, administrator etc.), descoperim repede că avem nevoie de multe informații pentru obținerea cărora s-ar putea să fie nevoie de un sistem de evidențe, mai mult sau mai puțin complex, căruia îi putem spune contabilitate. Un exemplu extrem de simplu ar putea fi următorul: ne apucăm de comerț (cumpărăm diverse bunuri pentru a le revinde) fără să ne fi înregistrat la Registrul comerțului sau la autoritățile fiscale – presupunem fie că derulăm o afacere ilegală, fie că trăim într-o societate în care comercianții nu au astfel de obligații de înregistrare. Avem deci niște bani cu care cumpărăm bunuri și le revindem – este simplu de imaginat că ne interesează cât am câștigat. Dacă achiziția s-a făcut cu plata imediată, iar vânzările se fac, de asemenea, cu încasarea imediată, atunci întreprinzătorul ar putea să considere că diferența dintre ceea ce a încasat și ceea ce a plătit este un fel de câștig. Un astfel de calcul este relevant, în măsura în care s-a vândut toată marfa cumpărată; deci, pentru a obține informația respectivă, este bine să așteptăm momentul în care mărfurile se vor fi vândut integral. Însă informația cu privire la câștigul realizat ar putea să ne fie necesară înainte de a epuiza stocul de marfă. De asemenea, în ecuația asta pot interveni și alte variabile: colaboratori de plătit, un autovehicul folosit la transport, taxe de acces la piața pe care vindem mărfurile, cumpărări pe credit (cu plata ulterioară), vânzări cu încasarea ulterioară etc. Dacă dimensiunile afacerii sunt limitate și dacă întreprinzătorul are o memorie foarte bună, atunci poate ține minte toate detaliile aferente. Dacă însă afacerea se dezvoltă ori dacă întreprinzătorul acționează cu o minimă prudență, atunci trebuie să-și noteze diversele aspecte pe care să nu le uite și pe care să le folosească mai târziu ca dovadă ori ca sursă de informații sigure. În momentul în care începem să notăm astfel de date, începem de fapt să ținem evidențe – este primul pas înspre separarea unei activități oarecum distincte: contabilitatea. E greu de crezut că se pot ține minte toate informațiile generate de derularea unei afaceri, oricât de simplă ar fi aceasta. Îndrăznim să spunem, pentru început, că evidența contabilă este necesară măcar pentru că permite întreprinzătorului să-și aducă aminte informații, îndeosebi cifrice, fără de care afacerea s-ar putea să nu mai fie condusă cum trebuie. De fapt, la întrebarea *cine ne obligă să ținem contabilitate* unii ar putea răspunde că *legea* impune această obligație. Este

adevărat că în România și în multe alte țări legea impune o astfel de obligație, dar, chiar dacă o astfel de lege nu ar exista, tot s-ar organiza un sistem de evidențe. Ținerea contabilității este justificată de nevoia de informații, de nevoia unei anumite rigori în administrarea afacerilor mai mari sau mai mici, legale sau ilegale, simple sau complexe, individuale sau colective... Ce informații sunt necesare și cui le sunt destinate acestea vom vedea în subcapitolele următoare.

1.2. Despre utilizatorii informațiilor furnizate de contabilitate

În România, evoluțiile economice și politice au făcut ca, după 1990, normele contabile să urmeze o cale destul de rapidă de la contabilitatea specifică economiei centralizate spre o contabilitate orientată spre economia de piață. Începând cu anul 2000, organismul însărcinat cu stabilirea normelor contabile în România (ministerul finanțelor) a început un fel de aliniere a contabilității românești la niște norme internaționale: IFRS (International Financial Reporting Standards). Această aliniere s-a dovedit a fi utilă în vederea aderării la UE, spațiu economic în care IFRS se aplică obligatoriu începând cu 2005 (pentru unele categorii de entități). Intrarea României în UE a fost însoțită și de obligații de raportare noi pentru firmele cotate la bursă. Astfel, până în 2011 inclusiv, firmele cotate aveau obligația de întocmi situații financiare consolidate (la nivelul grupului) conforme cu IFRS. Din 2012, aplicarea IFRS devine obligatorie și în contabilitatea individuală a firmelor românești cotate. Orientarea contabilității românești către aceste norme internaționale a fost salutăată de mulți autori de lucrări de contabilitate din România. A început astfel, pentru unii, ori a continuat, pentru alții (inclusiv pentru autorul lucrării de față), preluarea de idei, reguli, comentarii, greșeli sau exagerări de traducere specifice normelor internaționale. Preluările s-au făcut fie după originalele în engleză (uneori cu dificultăți mari în traducere), fie după versiunile oficiale românești (realizate mai întâi prin grija ministerului finanțelor, continuate prin grija organizației profesionale a contabililor din România – CECCAR, dar și prin intermediul Comisiei Europene), fie după versiuni intermediare din alte limbi. De altfel, trebuie constatat că, imediat după 1990, sursele principale de inspirație pentru autorii români de contabilitate au fost francofone, dar că sursele de limbă engleză au devenit din ce în ce mai importante. Remarcăm totuși că, după părerea noastră, traducerile și adaptările din franceză au fost și rămân mult mai curate, mai bune decât traducerile și adaptările din engleză.

Intrarea noastră pe orbita IFRS-urilor a făcut ca, atunci când se prezintă utilizatorii informațiilor contabile, să se facă uneori o generalizare cam grăbită, prin preluarea listei și a ierarhiei acestor utilizatori din sus-citatele norme internaționale. Spunem că

generalizarea este grăbită din cel puțin două motive. Mai întâi, IFRS-urile se referă aproape exclusiv¹ la entități de interes public: firme mari de stat sau, mai ales, firme **cotate la bursă** (cele mai multe din acestea făcând parte din grupuri de întreprinderi) și ale căror acțiuni sunt deținute de multe persoane (numite **investitori**) care, de regulă, nu participă direct la conducerea firmelor respective. Astfel, singura sursă de informații credibile și relevante – informații de natură contabilă și financiară – pentru mulți din acești investitori sunt documentele contabile de sinteză, numite **situații financiare**. Un al doilea comentariu de făcut în acest context se referă la ceea ce folosesc utilizatorii: ei nu au acces la toată contabilitatea, ci doar la situațiile financiare, deci ei reprezintă mai degrabă **utilizatori ai situațiilor financiare**, decât utilizatori ai informațiilor contabilității în general. În România însă (ca de altfel în orice altă țară) cea mai mare parte a întreprinderilor (ca număr și nu ca dimensiuni ale afacerilor) nu sunt cotate la bursă, nu au investitori (acționari sau asociați) prea mulți și nu prea au motive de a se supune unor reguli asemănătoare celor internaționale. Putem spune că la aceste întreprinderi (în România, multe dintre ele cu forma juridică de SRL²) proprietarul/prorietarii (investitorul/investitorii) sunt adeseori implicați în activitatea firmei, ca administratori ori în alt mod, iar nevoile lor de informații contabile/financiare sunt satisfăcute direct prin consultarea contabilității curente a firmei respective, fără a mai fi necesară neapărat întocmirea situațiilor financiare. Deducem de aici că este util ca, în discuția despre informațiile oferite de contabilitate, despre forma pe care o îmbracă aceste informații, despre controlul și certificarea acestor informații, precum și despre destinatarii acestor informații, să facă această distincție foarte importantă între firmele cotate și cele necotate la bursă³. Pe de altă parte, chiar la firmele cotate, trebuie să avem în vedere și posibilitatea existenței unor categorii de acționari implicați mai mult sau mai puțin în gestiunea efectivă a firmei, spre deosebire de acționarii fără astfel de implicare⁴. Primii, numiți *insiders*, beneficiază de o informare directă din contabilitatea firmei, nefiind obligați să aștepte publicarea situațiilor financiare, în timp ce ceilalți, numiți

¹ Această afirmație rămâne adevărată până la intrarea în vigoare a unor IAS/IFRS pentru întreprinderile mici și mijlocii. Din fericire, UE a respins până în acest moment proiectul acestor standarde internaționale.

² Legea societăților nr. 31/1990 republicată stabilește că societățile se pot constitui în una din următoarele forme: societate în nume colectiv (SNC), societate în comandită simplă (SCS), societate pe acțiuni (SA), societate în comandită pe acțiuni (SCA) și societate cu răspundere limitată (SRL). În practica românească a afacerilor putem bănui că formele cele mai folosite sunt SRL (capital mic și răspundere limitată a asociaților) și SA (posibilități de negociere a acțiunilor deținute, de cotare la bursă etc.).

³ A se vedea și Feleagă, L., Feleagă N., *Contabilitatea financiară – o abordare europeană și internațională*, ed. a II-a, pp. 40-41.

⁴ Conform Richard, J., *Comment la comptabilité traditionnelle allemande protégé les créanciers et les managers: une étude historique et sociologique*, la adresa http://www.dauphine.fr/cereg/cahiers_rech/cereg200201.pdf (accesat pe 21 decembrie 2008).

outsiders, nu au altă sursă de informare decât situațiile financiare citate. Se constată ușor existența unei anumite asimetrii informaționale între cele două categorii de investitori enumerate.

1.2.1. Utilizatori ai situațiilor financiare întocmite de firmele cotate la bursă

Multă vreme – până prin 2010 – normele contabile internaționale desemnau drept utilizatori (externi) ai situațiilor financiare următorii⁵: investitorii prezenți și potențiali, personalul angajat, creditorii, furnizorii și alți creditori comerciali, clienții, guvernul și instituțiile acestuia, precum și publicul. Pe primul loc se aflau investitorii și se recunoștea chiar că nu toate necesitățile de informație ale utilizatorilor pot fi satisfăcute de situațiile financiare, dar că există cerințe comune tuturor utilizatorilor. Investitorii erau însă privilegiați, pe motiv că ei pun la dispoziția firmelor capitaluri, asumându-și riscurile care decurg din aceasta – dacă investitorii sunt mulțumiți, atunci se consideră că cea mai mare parte a nevoilor de informare a celorlalți utilizatori este satisfăcută. Mulți comentatori au reproșat normelor internaționale orientarea prioritară către investitori, așa că organismul care elaborează aceste norme și-a însușit critica și a eliminat majoritatea celorlalți utilizatori din listă. Astfel, în versiunile de după 2010 ale IFRS, se precizează explicit că obiectivul situațiilor financiare (furnizate de contabilitate) este de a oferi informații utile investitorilor existenți și potențiali, precum și împrumutătorilor și altor creditori⁶.

Investitorii se interesează de performanțele afacerilor în care plasează bani, de riscurile la care sunt expuse afacerile respective, de capacitatea firmelor de a genera fluxuri de trezorerie din care să plătească dividende etc. Este clar că pentru a putea identifica, interpreta și înțelege informațiile din situațiile financiare, investitorii la care facem referire în acest context trebuie să aibă cunoștințe rezonabile de contabilitate, de finanțe, de economie etc.

Creditorii financiari (băncile, alte instituții de credit, dar și persoanele care investesc pe piața financiară în titluri de credit emise de întreprinderi) reprezintă cealaltă categorie importantă de utilizatori. Este bine-cunoscută prudența de care dau dovadă adeseori astfel de creditori, interesați să estimeze capacitatea firmei împrumutate de a restitui în bune condiții împrumutul și de a achita dobânzile și comisioanele corespunzătoare.

⁵ După *Standardele internaționale de raportare financiară (IFRS) emise la 1 ianuarie 2005*, IASB și CECCAR, București, 2009, p. 79.

⁶ *Standardele internaționale de raportare financiară emise la 1 ianuarie 2015*, IFRS Foundation și CECCAR, București, 2015, p. A25.

Norma contabilă românească, aplicabilă celor mai multe firme (cu excepția celor cotate pe piața reglementată), este mai prudentă în fixarea utilizatorilor, evitând prezentarea unei liste a acestora și mulțumindu-se să precizeze că *obiectivul situațiilor financiare anuale îl constituie furnizarea de informații despre poziția financiară, performanța financiară și fluxurile de trezorerie ale unei entități, utile unei categorii largi de utilizatori.*

1.2.2. Utilizatori ai informațiilor furnizate de contabilitatea firmelor necotate la bursă

Dacă luăm ca exemplu generic o societate cu răspundere limitată în care administrator este asociatul principal (o situație destul de frecventă în România), atunci lista utilizatorilor începe cu însuși administratorul. Acestuia îi trebuie date privind rezultatul (profit sau pierdere), datoriile, creanțele, capitalurile proprii, gradul de îndatorare, nivelul stocurilor, marjele de profit, adaosurile comerciale, impozitele și taxele plătite și/sau de plătit etc. În acest context, putem spune că organizarea și ținerea contabilității unei astfel de întreprinderi sunt adaptate nevoilor conducerii, în limitele stabilite de legea contabilă.

Întreprinderea funcționează însă într-un mediu social, intră în relații cu tot felul de parteneri: autorități fiscale sau de alt tip, bănci și alți finanțatori, clienți, furnizori etc. Unii din acești parteneri sunt interesați să analizeze situația firmei înainte de a derula o afacere cu aceasta – acest tip de analiză face apel adeseori și la date provenite din contabilitate. De exemplu, pentru a obține un credit de la o **bancă** ori pentru a deveni utilizator în cadrul unui contract de **leasing**, este foarte probabil ca firmei să i se solicite documentele contabile de sinteză pe mai multe perioade, astfel încât finanțatorul să poată calcula indicatori prin care să stabilească, de exemplu, dacă acordă sau nu finanțarea. Informațiile contabile nu sunt singurele cerute de finanțatori, dar ele pot avea un loc determinant în luarea deciziei de creditare. În același timp, finanțatorii sunt adeseori într-o poziție de forță, mai ales în relația cu întreprinderi mai mici, putând solicita tot felul de informații contabile suplimentare care, în mod normal, nu se fac publice. Astfel, devine importantă ținerea corectă a contabilității așa încât informațiile furnizate creditorilor să conducă la analize cât mai credibile.

Printre finanțatori se pot număra și **instituții financiare** private ori publice naționale, regionale sau internaționale, care acordă sprijin în demararea sau dezvoltarea unor afaceri. Aceste organisme oferă finanțări nerambursabile sau rambursabile, dar în condiții favorabile de cost (dobânzi reduse, perioadă de rambursare mare, perioadă de grație...). Pentru a acorda astfel de finanțări, organismele cu pricina pot impune diverse condiții, printre care se pot regăsi și anumite obligații de raportare contabilă mai

detaliată ori mai strictă, eventual efectuarea unor retratări ale datelor obținute după normele contabile românești pentru a le face compatibile cu formatele cerute de finanțatori. Totodată, în astfel de condiții, s-ar putea să fie impusă intervenția unui auditor care să-i certifice finanțatorului că informațiile din contabilitatea solicitantului sunt conforme cu normele. În mod sigur, contabilitatea unei firme care beneficiază sau dorește să beneficieze de finanțări de acest fel se ține cu ceva mai multă atenție și, implicit, cu costuri ceva mai mari.

Un alt utilizator ușor de identificat de către toți administratorii ori contabilii este **autoritatea fiscală**. Se pare că un întreprinzător, atunci când angajează un contabil sau o firmă de contabilitate, se gândește mai puțin la ținerea propriu-zisă a contabilității decât la îndeplinirea obligațiilor de natură fiscală: calculul diverselor impozite, întocmirea și depunerea multelor declarații fiscale stabilite prin reglementările specifice. Sigur că fiscul (dar și alte autorități publice) utilizează informațiile din contabilitate în scopuri de control, însă aceste organisme sunt interesate mai degrabă de modul în care se îndeplinesc obligațiile fiscale și mai puțin de maniera în care s-au obținut datele din documentele contabile de sinteză. De exemplu, dacă regula contabilă impune recunoașterea unei cheltuieli nedeductibile fiscal și dacă întreprinderea nu a contabilizat cheltuiala respectivă, este puțin probabil ca inspectorul fiscal să reproșeze firmei că nu a respectat întocmai regula contabilă, având în vedere faptul că respectarea sau nerespectarea regulii respective nu are niciun efect fiscal. Cu toate acestea, legătura dintre contabilitate și fiscalitate rămâne, pentru multe firme din România, una destul de strânsă (acest subiect va fi dezvoltat mai jos).

Pentru a rezuma, stabilim o listă scurtă (pe care o considerăm totuși semnificativă) a utilizatorilor informațiilor contabilității la firmele de dimensiuni mici sau medii, ierarhia nefiind însă una pe care să o putem generaliza:

- administrator și alte persoane din conducerea firmei;
- bănci, societăți de leasing și alți finanțatori;
- autorități fiscale și alte autorități.

În funcție de situațiile particulare, la această listă se mai pot adăuga și alți utilizatori (furnizori importanți, clienți importanți, sindicatele, studenții aflați în practică sau care pregătesc diverse proiecte ori lucrări...).

1.3. Categoriile de informații necesare diverșilor utilizatori

Am prezentat în paragrafele de mai sus liste (aproximative și incomplete) ale utilizatorilor informațiilor oferite de contabilitate, fie în întregul său, fie prin situațiile financiare pe care le furnizează periodic. Fiecare dintre utilizatorii respectivi vrea să știe

câte ceva. Unele cerințe sunt comune, altele sunt specifice. Pentru început, vom aborda pe scurt câteva noțiuni frecvent întâlnite în discuțiile despre firme.

1.3.1. Ce înseamnă profitul contabil și cum poate fi măsurat acesta?

Din informațiile căutate frecvent de către utilizatori am ales, pentru o scurtă dezvoltare, un indicator foarte răspândit și aparent ușor de înțeles: **rezultatul contabil** – profit sau pierdere. Dacă întrebăm un număr oarecare de persoane cu cunoștințe minime de afaceri despre ce înseamnă rezultatul, s-ar putea să obținem mai multe răspunsuri, însă cel mai frecvent o să fie cel potrivit căruia rezultatul este desemnat drept **diferența dintre venituri și cheltuieli**. Acest răspuns este unul corect însă formula simplă *venituri – cheltuieli* presupune cunoașterea conținutului acestor două noi noțiuni: **venituri** și **cheltuieli**. Aici intrăm serios în raționamente de natură contabilă și s-ar putea ca aceia nefamiliarizați cu noțiunile specifice să fie puțin derutați aflând că prin venituri/cheltuieli nu înțelegem neapărat încasări și plăți, nu înțelegem neapărat vânzări și cumpărări. În fapt definirea oficială a acestor două noțiuni a fost, în normele contabile de până prin 2005-2006, una destul de ambiguă⁷. În prezent, definițiile veniturilor și cheltuielilor sunt mult mai riguroase – au fost copiate ca atare din normele internaționale de contabilitate care, la rândul lor, s-au inspirat din normele americane... Rigoarea nu înseamnă însă și ușurință în înțelegere – necontabilii (și chiar contabilii, câteodată) s-ar putea să fie surprinși neplăcut la aflarea unei definiții de acest tip. Astfel, prin venituri înțelegem⁸ *creșteri ale beneficiilor economice înregistrate pe parcursul perioadei contabile, sub formă de intrări sau creșteri ale activelor ori reduceri ale datoriilor, concretizate în creșteri ale capitalurilor proprii, altele decât cele rezultate din contribuții ale acționarilor*. Complicat, nu? Pentru a înțelege deci ce sunt veniturile avem nevoie să cunoaștem o serie de alte noțiuni: active, datorii, capitaluri proprii, contribuțiile acționarilor/asociaților. E prea devreme pentru a le defini pe toate odată... Dar ce sunt cheltuielile? Opusul veniturilor, adică *diminuări ale beneficiilor economice înregistrate pe parcursul perioadei contabile sub formă de ieșiri sau scăderi ale valorii activelor ori creșteri ale datoriilor, concretizate în reduceri ale capitalurilor proprii, altele decât cele rezultate din distribuirea acestora către acționari/asociați*. Și astea sunt doar definițiile generale, pentru că, în urma aplicării unui șir lung de norme contabile, recunoașterea efectivă a veniturilor și a cheltuielilor conduce la noțiuni din ce în ce mai

⁷ Astfel, prin *cheltuieli* se înțelegea *sume plătite sau de plătit* pe diverse destinații, iar prin *venituri* se înțelegea *sume încasate sau de încasat* din diverse surse.

⁸ Conform OMFP nr. 1802/2014 pentru aprobarea reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate.